

Linköping.

Från Linköpings nuv. stadsområde i trängre mening — Nykvarn då ej inräknat¹ — äro från äldre tid tre runstenar bekanta: Ög 128 S:t Lars kyrkas härbärgeshus, Ög 129 »Modis gård», »utom Hunnebergs-Tullen», samt Ög 130 »Linköpingz Stadz Scholmästaregård». I *Bautil* ha de numren 851—3.²

Av dessa stenar finnes numera endast en bevarad, Ög 128. Som ett nytt fynd, Ög 270, synes man däremot berättigad att uppföra åtminstone en av de genom brottstycken representerade tidigt-kristna gravkistorna från Linköpingskyrkorna, nämligen den genom bl.a. ett gavelfragment bestyrkta från S:t Lars kyrka.³

Vilket värde, som skall tillmätas en uppgift, att vid restaureringen av Linköpings slott under 1930-talet en runsten av 0,3—0,4 meters tvärsnitt tillvaratagits, måste lämnas oavgjort.⁴

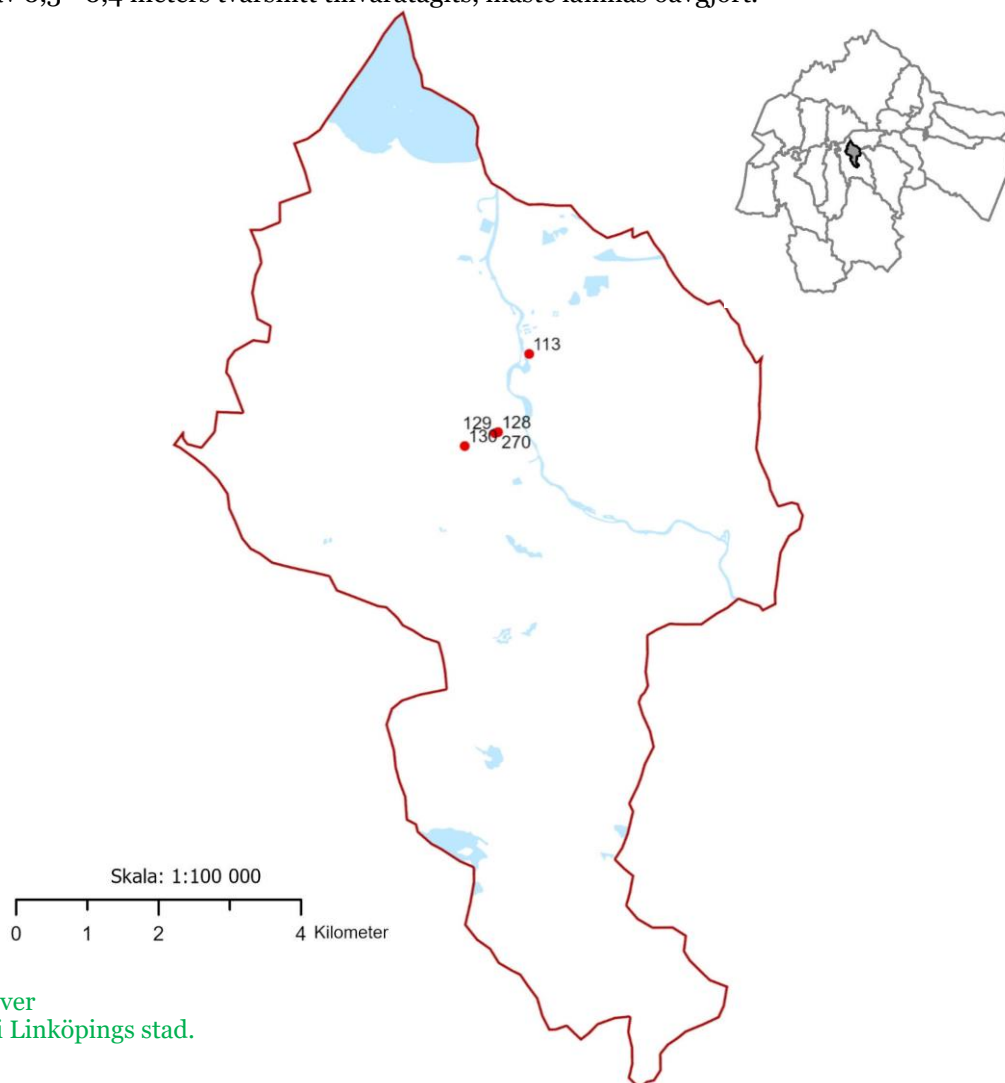

Fig. 132. Karta över runinskrifterna i Linköpings stad.

¹ Nykvarnstenen, Ög 113, beskrivs under Hanekinds härad.

² Utöver dessa stenar finns i O. Celsius samlingar (Uppsala universitetsbibliotek, signum R 554) en teckning och beskrivning av en runsten från S:t Lars kyrka, som varken Brate eller Nordén hade kännedom om.

³ [Nordéns fotnot] Ett annat likartat sarkofagbrottstycke från Domkyrkan, märkligt ej minst därför att det har rester av den ursprungliga målningen bevarade, faller utanför ramen av detta arbete, emedan dess inskrift är utförd med latinska majuskler (förmodligen vårt lands äldsta inskrift i latinskt språk och latinsk skrift). Då hällen är av stort intresse för kännedomen om den målningsteknik, som tillämpats vid utsmyckningen av 'Eskilstunakistornas' hällar, anför jag här Gustaf Hallströms beskrivning av Linköpingshällen, en på bägge sidor ornerad kalkstenshäll, anträffad vid undersökningar i Domkyrkan åren 1915—16: »Orneringstekniken — är platt relief av bandslingor och inskriftsband. Inskriftens band äro röda, mot vilka bokstäverna sticka av mörka, möjligen färgade mörkblått. Resten av stenens yta, inräknat en ändslinga, är blå med spår av rött i konturerna. Stenens motsatta sida har i allmänhet gråblå bottentön, utom å en större upphöjd yta, som är röd. F.ö. ses endast osäkra spår av röda orneringskonturer, men väl små röda färglickar här och var». Gustaf Hallström, *Böra runstenar och hållristningar uppmålas?* i *Fornvännen* 1931, s. 265; Sigurd Curman, *Linköpings domkyrka, undersökningsarbetena 1911—16*, tr. i *Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening* 1918, s. 10-11. Hällen är även avbildad i Kraft och Lindberg, *Linköpings stads historia*, I (1946). Den är deponerad i STHM, inv.-nr 15889.

⁴ [Nordéns fotnot] Uppgiften lämnades mig i juli 1945 av hr Ragnar Flood, under en följd av år verksam vid kulturhistoriska restaureringsarbeten i landskapet, i samband med att han demonstrerade den upptäckta av runristningen i Björkebergs kyrka, som han då just hade gjort. Han meddelade mig: »Vid restaureringen av slottet i Linköping hade vid schaktningar i parken, då terrasserna anlades, mellan dammen och slottet, upptagits en del sten. Då hr Flood efter vanan övergick dessa schaktmassor, tillvaratog han en mindre sten med 30—40 cm:s diam., i vilken runor voro inhuggna. Han anmälde fyndet för vederb. tjänsteman i stadens tjänst, vilken förde uppgiften vidare till intendenten Cnattingius i Östergötlands museum. Man tog vara på stenen». Då jag om denna sak rådfört mig med intendent Cnattingius, har han meddelat mig, att han ej nu kan erinra sig saken, och att någon sådan sten ej förvaras i museet. Däremot hade vid slottets restaurering tillvaratagits ett stenfragment med latinsk majuskelskrift. [Brev från Cnattingius till Nordén, 7/7 1945, Nordéns arkiv på Stiftsbiblioteket i Linköping.] Hr Flood vidhåller emellertid sin uppgift, att den av honom anträffade stenen hade tydligt huggna runor.

Ög 128. S:t Lars kyrkohärbärke, Linköping. Nu vid Valla.

Pl. 70.

Litteratur: N1945. B. Cnattingius, Järnålder i: Linköpings historia I (1946), s. 43, 52 f.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

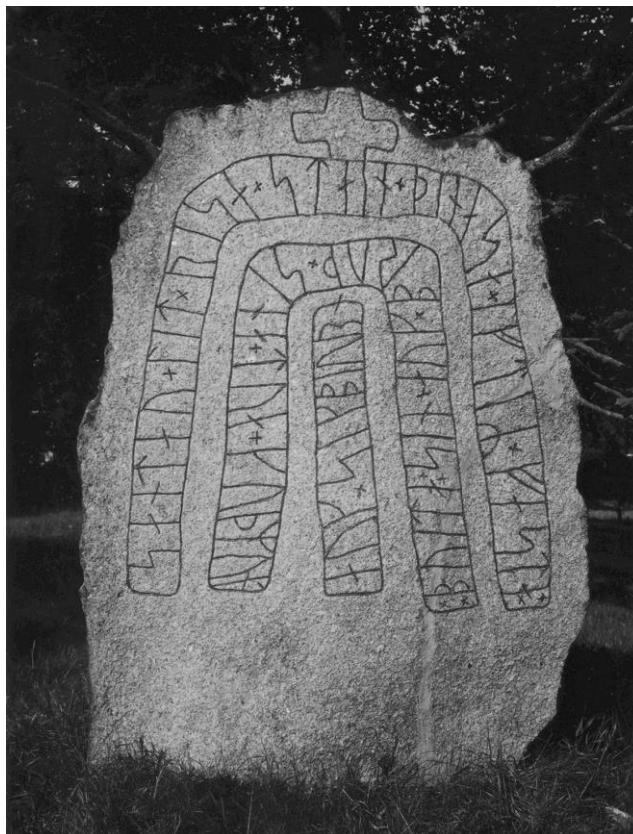
Den präktiga runstenen, ett block om 2,10 meters höjd och nära halvannan meters bredd vid basen, stod under 1600- och 1700-talen utmed Ågatan invid S:t Lars kyrka, först inmurad i väggen till S:t Lars kyrkohärbärke och sedermera, då väggen på 1720-talet underminerades vid en grävning och störtade, upprest invid Ågatan intill det gamla stenhus i NV utanför kyrkogården, som väl varit kyrkohärbärgets och nu nyttjades som bod.⁵ Där såg Broocman den vid 1700-talets mitt, men under 1760-talet fördes stenen av assessor L. Sparschuch ut till dennes egendom Valla, där den restes i en gårdesgård. Här förblev den till år 1817, då den av gårdens ägare Boije lades som valv under en bro strax bredvid inkörsvägen. Den intresserade fornvännen kapten H. Westman, som ägde Valla under 1900-talets första decennier, lät år 1903 söka efter stenen och anträffade den ituslagen under marken vid det dåförtiden igenlagda dike, över vilket den en gång bildat bro. Kapten Westman lät hopsätta stenen och resa den på gårdsplanen öster om herrgården. Avsikten är nu att återföra den till staden Linköping, varifrån den kommit och där resa den utanför museet.

Ristningen är djupt huggen, men om den börjar med ett kolon, som Brate gör gällande, ställer jag därhän: det kan vara en naturbildning (så uppfattar tydligen B 852 saken).

Inskrift:⁶

santau × lit × risa × stain × þinasa × iftir × fasta × bunta × sin × auk × brup × sina + tua + kumunt auk
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 × sikbiurn
 65 70

»Sandö lät resa denna sten efter Faste, sin make, och sina två bröder Gudmund och Sigbjörn.»

Plansch 70a. Ög 128. S:t Lars kyrkohärbärke, Linköping, nu uppställd vid Valla gård. Foto Nordén 1945. [Tryckt hos Cnattingius 1946. Vid planschen står bl.a. »Bakgrunden dämpas!». Jansson skriver 1947: Kraftigt retuscherad. Ser ej så ut men är det.]

⁵ Wessén skriver i marginalen: Var »kyrkohärbärgets» något annat än en bod?

⁶ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[öfvers]. utgå. Fel i inskr. antecknas ej då inskr. bör utgå.

Ög 129. Modis gård, Linköping.

Litteratur: B. Cnattingius, *Järnålder i: Linköpings historia I* (1946), s. 52 f., fig. 12.

Ög 130. »Skolmästare gård», Linköping.

Litteratur: B. Cnattingius, *Järnålder i: Linköpings historia I* (1946), s. 52 f., fig. 11.

270. S:t Lars kyrka, Linköping.⁷

Pl. 57.⁸

Litteratur: N1945. Erik Lundberg i grävningsrapport till *Riksantikvarien (ATA)*; densamme, i *Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929*, s. 43, 54.

Avbildning: Foto i *Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929*, s. 54.

Vid de av Erik Lundberg ledda utgrävningarna i S:t Lars kyrka under 1920-talets senare år anträffades i det äldsta korets golv två fragment av en gavelhäll till en tidig kristen gravvård av 'Eskilstunakistans' typ.⁹ Fyndomständigheterna voro följande:

I koret var det äldsta golvet på två ställen avbrutet av trappsteg. Det nedre av dessa låg ett stycke framför absiden och bestod av två skikt av tunna, tuktade kalkstenar. Det övre skiftet var vid ändan upplagt på norra korsarmens sockelskift. Yttersta stenen härvid utgjordes av ett litet stycke, som tydligen tillhört en gravvård av Eskilstuna-sarkofagens typ. Ett annat liknande stycke anträffades i korgolvet strax framför övre steget. — Fragmenten förvaras nu i Östergötlands museum.¹⁰

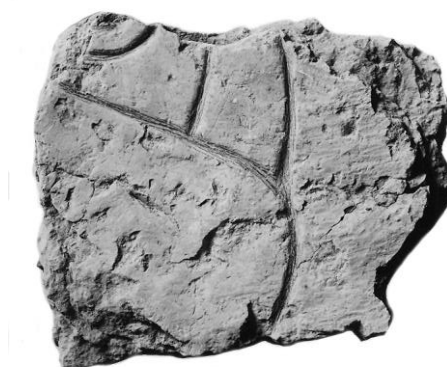

Fig. 133. 270. S:t Lars kyrka, Linköping.
Foto i Östergötlands museums arkiv, tryckt i
*Meddelanden från Östergötlands
fornminnes- och museiförening 1929*, s. 54.

⁷ Fragmenten har signum Ög N270 i Samnordisk runtextdatabas (2020).

⁸ Någon bild finns inte i planschdelen, se istället figur 133. På skissen till planschen skriver Nordén »Bild finnes i Ögs museum, Linköping, ehuru jag ännu icke lyckats erhålla kopia.»

⁹ Utgrävningarna utfördes 1926 och 1929, se Sune Zachrisson *Sankt Lars i Linköping 2007*, s. 7 och 132.

¹⁰ I marginalen skriver Nordén: Forts. sedan stenarna kunnat anträffas och gjorts tillgängliga för undersökning. Hittills ha upprepade försök att få intendent Cnattingius att ta fram stenen varit fäfänga. Möjligen synes stenen ha förkommit, ingen av museets personal har sett den, enligt vad jag vid förfrågan erfarit.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.